

KENYA

başkadılığı tarafından halledilmektedir. 1937-1947 yılları arasında bu görevi yürüten Emîn el-Mazrûî tanınmış müslüman âlim ve İslahatçıların başında gelmektedir. Bölgede verdiği derslerle İslâmî eğitimin yaygınlaşmasında ve birçok âlimin yetişmesinde önemli rol oynadığı gibi yalnız Kenya'da değil Doğu Afrika'nın en ücra köşelerinde İslâm'ın yayılmasında da öncülük etmiştir.

Doğu Afrika'da yaygın olan tarikatlar dan Kâdirîyye, Rîfâîyye, Aleviyye ve Şâze-liyye ile Hintli göçmenlerin getirdiği İslâmîiliyye ve Ahmedîyye fırkalarının ülkede birçok mensubu bulunmaktadır. Supreme Council of Kenya Muslims devlet katında müslümanların temsilcisi durumundadır ve bünyesinde elli taşra teşkilâtı ile 150 mahallî dernek barındırmaktadır. Ayrıca 1992 yılında The Islamic Party of Kenya ve 1994'te Islamic Salvation Front adlı partiler kuruldu. Ülkede müslümanlara mahsus Mapenzi Ya Mungu (*Muhabbetullah*), East African Times ve Nurul-Islam adlı gazeteler çıkmaktadır.

Ülke genelinde müslüman çocukların dinî eğitimi için mahallî dilde "chuo" denilen ve 1930'dan beri her köyde açılan Kur'an okulları ile dinî eğitim dışında modern okullarla aynı dersleri veren medreseler bulunmaktadır. Arap ülkelerindeki üniversitelerde yüksek öğrenime devam edenler geri döndüklerinde genellikle üniversitelerde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Modern okulların ilki, Hadramut'tan gelen Habîb Sâlih Cemâlü'l-İeyl'in 1889 yılında açtığı The Riyadha Mosque College'dır. Bunu daha sonra sırasıyla Arab School, Ghazali Muslim School, Medresetü'l-felâh, Institute of Muslim Education, Khamis (Arab) Secondary School, Ecole Secondaire Technique, Aga Khan Secondary School, Medrese el-Resûl, Shia Theological School, Institute of Islamic Teaching ve Medresetü'l-Münevver takip etmiştir. Bunların 1990'da açılan sonucusu ülkenin en parlak okuludur.

Müslüman ülkelerin Kenya ile ilgilenmesi sömürgecilik dönemine kadar gitmektedir. 1953 yılında yapılan Doğu Afrika İslâm Konferansı Mısır'ın desteğiyle burada gerçekleştirildi. 1980'de bu ülke de bulunan on üç Arap ülkesinin büyükçilleri ve Filistin temsilcisi Ambassadors' Association of Muslim Countries'i kurdu.

BİBLİYOGRAFYA :

J. C. Froelich, *Les musulmans d'Afrique noire*, Paris 1962, s. 52, 227, 324-325; A. Bourde, *L'Afrique orientale*, Paris 1968, s. 35-38,

43, 45, 91-93; J. S. Trimingham, *Islam in East Africa*, Oxford 1971, s. 29, 36, 56, 62, 166; M. A. Strobel, *Muslim Women in Mombasa, Kenya, 1890-1973* (doktora tezi, 1975), University of California; R. W. July, *Histoire des peuples d'Afrique* (trc. P. Adodo v.d.r.), Paris 1977, III, 118-135; J. Ki-Zerbo, *Histoire de l'Afrique noire*, Paris 1978, s. 447, 539-543; Ali A. Mazrui - M. Tidy, *Nationalism and New States in Africa*, London 1987, s. 104-109, 118-122, 287-289; *Lieux et peuples d'Afrique*, Paris 1987, s. 124; Ahmed I. Salim, "Sheikh al Amin al Mazrui: un réformiste moderne au Kenya", *Les voies de l'Islam en Afrique orientale* (ed. Fr. Constantin), Paris 1987, s. 59-71; J. Joly, *Histoire du continent africain*, Paris 1989, I, 89, 104, 126; *L'Afrique centrale et méridionale* (ed. J. Hughos), Paris 1991, II, 88-95; J. L. Balda, "Tendances de la littérature islamique swahili", *Les Swahili entre l'Afrique et l'Arabie* (ed. Fr. Le Guennec-Coppens - P. Caplan), Paris 1991, s. 19-38; Farrouk Topan, "Réseaux religieux chez les Swahili", a.e., s. 39-57; J. Kagabo, "Réseaux d'ulama <swahilis> et les liens de parenté", a.e., s. 59-72; E. M'Bokolo, *Afrique noire-histoire et civilisations*, Paris 1992, s. 221, 279, 291, 307-308, 355, 367, 369, 380, 483-486; D. C. Sperling, "Rural Madrasas of the Southern Kenya Coast, 1971-92", *Muslim Identity and Social Change in Sub-Saharan Africa* (ed. L. Brenner), London 1993, s. 198-209; *Islam in Kenya* (ed. Mohamed Bakari - Saad S. Yahya), Nairobi 1995, tür.yer.; Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mucadeleleri*, Ankara 1977, s. 378-380, 382, 384-388, 390-392, 397-400; Zehra Mumcu - Umut Ceyhun, *Kenya Ülke Etüdü*, İstanbul 1997, s. 13, 17, 19, 23, 95; A. Oded, *Islam and Politics in Kenya*, London 2000, tür.yer.; A. Kubai, "The Early Muslim Communities of Nairobi", *Islam et sociétés au sud du Sahara*, sy. 6, Paris 1992, s. 33-44.

AHMET KAVAS

- Γ KENZ
(bk. DEFİNE).
- Γ KENZ-i MAHFÎ
(كنز مخفى)
Hakk'ın zâtının mutlak bilinmezliğini ifade eden bir tasavvuf terimi.

Sözlükte "gizli hazine, saklı define" anlamına gelen kenz-i mahfî terkibini Muhyiddin İbnü'l-Arabî "her tür izâfet ve nisbetlerden mûcerred kadîm ve ezelî olan Hakk'ın zâtî", Abdürrezzâk el-Kâshânî ise, "Gaybde saklı bulunan ahadiyyet hüviyeti olup gizli olanların en gizlididir" şeklinde tanımlamıştır. Burada mutlak anlamda gizli (gayb, sir) olan hüviyete ve zâta kenz-i mahfî denilmesi onun hiçbir zaman bili nemeyeceğini ifade etmek içindir.

Kenz-i mahfî tabiri hadis olarak da riwayet edilen, "Bilinmeye gizli bir hazine

idim, bilinmek istedim, bilineyim diye halkı (kâinat) yarattım" (Aclûnî, II, 132) ifadesinden alınmıştır. Burada geçen "istedim" (ahbebtü) muhabbet, "bilinmek" (u'refû) mârifet kökünden geldiği için mutasavvıflar kâinatın yaratılışını muhabbet ve mârifetle açıklamışlardır (İbnü'l-Arabî, s. 203). Buna göre Hak'tan başka hiçbir şeyin bulunmadığı zamanda Hak bilinmeyi istemiş, böylece ilk olarak sevgiyle tecelli etmiştir (taayyün-i hubbi). Bu sevginin amacı ise bilinmektir (mârifet). Âlemi yaratınca artık O mîrûf (bilen ve tanınan) olmuştur. Fakat bu bilinme sıfat ve isimlerinin zuhur etmesi şeklärindedir ve O sadece bu yönden bilinir hale gelmiş, mutlak gayb olan hüviyeti ve zâti itibarıyle yine gizli bir hazine olarak kalmıştır. Allah, kâinat var olmadan evvel ne kadar gizli ise var olduktan sonra da o kadar gizlidir. Bu sebeple mutasavvıflar hadiste geçen, "Gizli bir hazine idim" ifadesini, "Gizli bir hazineyim" şeklinde anlamak gerektiğini, buradaki "idim" kelimesinin zamanı ifade etmediğini önemle belirtmişlerdir. Bu söz, Hakk'ın isim ve sıfatlarıyla ezelden beri zuhur ve tecelli ettiği, böylece zâti itibarıyle bilinemezken zuhur ve tecellileriyle bilinmekte olduğu, yani bilinirliğinin zât mertebesinde değil isim ve sıfat mertebesinde olduğu anlamına gelir.

İlâhi zâtın sonsuz tecellilerin kaynağı olduğu halde kendisinde herhangi bir eksilmenin söz konusu olmaması O'nun bitmez tükenmez bir hazineye benzemesine sebep olmuştur. Mutasavvıfların âlemin yaratılışını ve varlığını muhabbet ve mârifetle açıklamaları da bu na dayanır. Âlem muhabbetle var olmuş, ahadin zâti sevgisinden vücuda gelmiştir. Muhyiddin İbnü'l-Arabî, "Benim dinim muhabbet dinidir" derken bu zâti sevgiye işaret etmiştir (el-Mu'cemü's-süfi, s. 302, 480).

Hazine benzetmesini ilk defa kullanan süfînin Amr b. Osman el-Mekkî (ö. 291/904) olduğu kaydedilmektedir. Attâr, Amr b. Osman el-Mekkî'nin elinde *Gencâname* (Kitâbü'l-Kenz) adlı bir eser bulunduğu, âlemin ve Âdem'in yaratılışıyla ilgili birtakım sırlar ihtiva eden bu eseri özenle koruduğunu belirtir ve Hallâc-ı Mansûr'un bu eseri çaldığı şeklindeki bir rivayeti nakleder (Tezkiretü'l-evliyâ, II, 37, 38). Daha sonra Hallâc da *Kitâbü'l-Tavâsin*'de gizli, hatta tılsımlı hazine (genc-i mutalsam, kenz-i mutalsam) benzetmesini kullanmıştır.

Attâr'ın ifadesiyle, "Hak hazine, bütün kâinat tâlisimdir" (Câmî, s. 600). Bütün tecellilerde ve bunların güzelliğinde bir büyü, bir çekicilik vardır. Tâlisimli olan bu tecelliler Hakk'ın zâtını örtmekte ve onun bilinmesine engel olmaktadır. Nitekim yeri bilinmesin diye toprağa gömülüne hazineye de tâlisim yapılır. Abdülgânî en-Nâblusî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin hâkîkat-i Muhammedîyye anlamında kullandığı "tâlisimli gizli hazine" (el-kenzü'l-mutâlsemü'l-mâhzûn) ifadesini yorumlarken tâlisimin "gözetlemek ve korumak" anlamına geldiğini, imkân perdesiyle örtülü olan ilâhî hazinenin şeriat ve hâkîkatle korunduğunu belirtir (el-Mu'cemü's-şûfi, s. 984).

İbn Haldûn "Gizli bir hazine idim" ifadesinin İbnü'l-Arabî ve İbnü'l-Fârîz gibi tecelli görüşünden hareket edenler tarafından âlemin yaratılışını açıklamada hareket noktası olarak alındığını ve bu düşünçenin bir tür felsefi yorumu benzediğini söyler (Şîfa'û's-sâ'il, s. 59). İbnü'l-Arabî'den önceki tasavvuf kaynaklarında da rastlanan bu söz (Herevî, s. 639, 645) İbnü'l-Arabî'den sonra tasavvuf edebiyatında sık sık kullanılmış, sûfî müellifler âlemin yaratılışını açıklamak istedikleri zaman mutlaka bu ifadeye atıfta bulma ihtiyacını duymuşlardır.

İbn Teymiyye'ye göre kenz-i mahfî hadisi olarak anılan söz "sahih olmadığı gibi zayıf bir hadis bile değildir, mevzûdûr" (Mecmû'u fetâvâ, XVIII, 122, 376). Ali el-Kârî ise bu sözün hadis olmamakla birlikte taşıdığı mânânanın, "İns ve cinni bana ibadet etsin diye yarattım" (ez-Zâriyat 51/56) meâlindeki âyete uygun olduğunu, zira bu âyetteki "ibadet etsinler" ifadesini bazı müfessirlerin "beni tanışınlar" şeklinde yorumladığını söyler. İbnü'l-Arabî'ye göre, "Gizli bir hazine idim" ifadesi nakil açısından sabit değilse de keşfen sahîh bir hadistir. Bu görüş bütün mutasavvîflar tarafından benimsenmiştir. Kenz-i mahfî Türk tasavvuf edebiyatında sıkça işlenen bir konudur. Niyâzî Mîsrî'nin, "Zîhî kenz-i haffî K'andan gelir her var olur peydâ" misraıyla başlayan şîri çok tanınmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Herevî, Tabakât, s. 639, 645; Baklî, Şerh-i Şâthîyyât (nşr. H. Corbin), Tahran 1360 hş./1981, s. 487, 524; Ferîdüddin Attâr, Tezkiretü'l-evílyâ, Tahran 1370, II, 37, 38; İbnü'l-Arabî, Fuşûs (Afîfî), s. 203; Necmeddin-i Dâye, Mîsâdû'l-ibâd (nşr. M. Emîn Riyâhî), Tahran 1365, s. 2, 49, 122, 124, 401; Saîdüddin el-Fergânî, Meşâriku'd-derârî (nşr. Seyyid Celâleddin Âştî-

yânî), Tahran 1357 hş., s. 644; Azîz Nesefî, el-Însânü'l-kâmil, Tahran 1403/1983, s. 43, 371; İbn Teymiyye, Mecmû'u fetâvâ, XVIII, 122, 376; Kaşânî, İstîlâhatü's-şâfiyye, s. 70; Alâüddeve-i Simnânî, el-'Urve li-ehli'l-halve ve'l-celve, Tahran 1361 hş., s. 9, 79, 394, 459, 545; İbnü'l-Hatîb, Râvzatü'l-târif (nşr. Muhammed el-Kettânî), Beyrut 1970, s. 520, 584; İbn Haldûn, Şîfa'û's-sâ'il, s. 59; Muhammed Pârsâ, Şerh-i Fuşûsü'l-hikem (nşr. Celîl-i Nejâd), Tahran 1366 hş., s. 484; Câmî, Nefehât, s. 600; İsmâîl Hakkî Bursevî, Kenz-i Mahfî, İstanbul 1290, s. 2; Aclûnî, Kesfû'l-hâfa', II, 132; Bedîuzzamân Fûrûzânfer, Ehâdîs-i Mesnevi, Tahran 1347 hş., s. 29; Ebû'l-Alâ el-Afîfî, Ta'lîkâtü'l-Fuşûsü'l-hikem (İbnü'l-Arabî, Fuşûs [Afîfî] içinde), II, 64, 91; el-Mu'cemü's-şûfi, s. 302, 480, 583, 984, 1266; Ahmet Avni Konuk, Fusûsü'l-hikem Tercüme ve Şerhi, İstanbul 1987-91, I, 43, 61; II, 56, 75; IV, 164, 166, 257; Cevâd Nurbâhş, Ferheng-i Nurbâhş, Tahran 1369 hş., II, 127.

 İBRAHİM HAKKI AYDIN

KENZİ HASAN EFENDİ

(bk. HASAN KENZİ).

KENZİLER (بنو الكنز)

Yukarı Mîsr'da bir Arap kabilesi.

Arap yarımadasından Mîsr'a göç eden Kenzîler (Benî Kenz, Evlâdü'l-Kenz ve Küñûz), Rebîa b. Nîzâr b. Mead b. Adnân soyundan gelen kollardan biridir. Araplar, Mîsr'i fethetmelerinin ardından bir taraftan güneydeki Nûbe Hristiyan Krallığı'nın kendilerine karşı Bizans'la iş birliği yapmasından çekinirken diğer taraftan Asvan bölgesindeki zengin altın ve züm-rüt madenlerini elde etmek istediler. Farklı sebeplerle hîcretin ilk aşırında Arap yarımadasındaki yurtlarından ayrılmak zorunda kalan kabilelerden Mîsr'a göç ettirilenler, Halife Mütevekkîl-Alellâh zamanında daha ziyade Yukarı Mîsr (Saîd) ve civarına yerleştirildi.

Asıl yurtları Necdî ve Tihâme'de çıkan kavgalar sonucunda yaşadıkları yerleri IX. yüzyılda terkeden Rebîa kabilesine mensup olanların bir kısmı Bahreyn tarafına giderken diğer kısmı Mîsr'a göç etti. Cû-heyne Arap kabilesiyle birlikte Asvan ve civarına yerleşen bu kabilenin alt kolu olan Kenzîler, daha sonraki asırlarda güneydeki Bece ve Nûbe bölgelerine göç etmek zorunda kaldılar. Kahire'deki merkezi idare ile arası açıldığından Benî Kenz güneydeki bölgelere siyândı. İshak b. Beşîr, Ebû Abdullâh Muhammed b. Ali ve özellikle yerine geçen oğlu Ebû'l-Mekâ-

rim Hibetullah kabilenin bölgedeki en önemli şâhîsiyetleridir. Fâtîmîler döneminde Abbâsîler'le mücadelelerine engel olmaya çalışan Benî Hilâl ve Benî Süleym kabileleri de bu bölgeye yerleştirildi.

Fâtîmîler, 969 yılında Mîsr'i ele geçirip devletin merkezini buraya taşımalarının ardından bilhassa Saîd bölgesinde yaşayan Arap kabilelerine önem verdiler. Zira bu dönemde Endülüs Ermevî hânedanı soyundan geldiğini iddia eden Ebû Rekev adlı bir kişi, Trablusgarp'ın doğusundaki Berka bölgesinde etrafına topladığı birliklerle Mîsr'a doğru harekete geçmiş ve zorlu çarşışmalardan sonra Saîd'e gelmiştir. Ebû Rekev, bölgedeki Rebîa kabilesinin reisi Ehvecî'l-Mutâ' adıyla bilinen Ebû'l-Mekârim Hibetullah'tan Fâtîmîler'e karşı yardım istedi. Ancak Ebû'l-Mekârim, Fâtîmîler adına 1007 yılında onu yenererek Saîd'den çıkardı. Halife Hâkim-Biemrillâh tarafından kendisine Ebû Rekev'in yakalanması hususundaki hizmetlerinden dolayı birçok mükâfat ve özellikle Kenzîdevle unvanı verildi. Daha sonra Rebîa Arapları'nın başına geçen reisler de aynı unvanı kullandılar. Kabilenin bu sebeple Benî Kenz olarak tanıdığı ileri sürülmektedir. Kaynaklardaki bilgilerden 457-464 (1065-1071) yılları arasında Levâte kabilesinin Rif'te, Kenzîler'in Yukarı Mîsr'da hâkimiyet tesis ettilerini anlaşılmaktadır. Fâtîmî halifelerini metbû tanıyan Kenzîler 466'da (1073) Halife Mûstansîr-Billâh'a karşı bağımsızlıklarını ilân ettiler.

Yukarı Mîsr'in güneyinde zengin züm-rüt ve altın madenleri bulunmaktaydı. İslâm'ın bölgede yayılmasıyla birlikte buraya gelen Arap kabileleri bu madenlerle ilgilendiler. Allâkî (Oellaky) vadisi altın madenleri bunların başında gelmektedir. Bu vadide yerleşen ve giderek zenginleşen Kenzîler'in bölgedeki diğer Arap kabileleri ve Kahire'deki hükümetlerle araları genellikle iyi değildi. Fâtîmî Halifesi Hâkim-Biemrillâh'ın yakın ilgisini görmelerine rağmen 469 (1076-77) yılında Vezir Bedr el-Cemâlîyi kendilerine karşı düzenlediği sefer sırasında öldürdüler.

Özellikle son Fâtîmî halifeleri, kendilerine karşı Haçlı ordularıyla anlaşacak kadar ileri giden bu Arap kabileleriyle epeyce uğraşmak zorunda kaldılar. Nûreddîn Mahmud Zengî, kumandanlarından Şirkûh el-Mansûr ve yeğeni Selâhaddîn-i Eyyûbîyi bu kabilelerin üzerine gönderdi. Selâhaddin, amcası Şirkûh'un ölümü üz-